

Kazneno djelo silovanja u Republici Hrvatskoj

Bogdanović, Josipa Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:998033>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

JOSIPA ANA BOGDANOVIĆ

KAZNENO DJELO SILOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Diplomski rad

Mentor: prof. Leo Cvitanović

Zagreb, srpanj 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI RAZVITAK.....	2
3. PROMJENE U ZAKONODAVSTVU.....	5
4. ZAKONSKA OBILJEŽJA KAZNENOG DJELA SILOVANJA.....	10
4.1. Spolni odnošaj ili s njime izjednačena radnja	10
4.2. Pristanak.....	12
4.3. Sila	13
4.4. Prijetnja.....	14
4.5. Otpor žrtve	15
4.6. Oblik krivnje	16
5. ODMJERAVANJE KAZNI.....	17
5.1. Olakotne okolnosti u praksi sudova.....	18
6. OBLICI SILOVANJA.....	21
7. ŽRTVE SILOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	23
7.1. Statistika.....	25
7.2. Prava žrtve	28
7.3. ME TOO pokret	31
8. ZAKLJUČAK	33
LITERATURA:.....	34

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom:

KAZNENO DJELO SILOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

i da sam njegov autor/ica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime:

_____Josipa Ana Bogdanović_____

Datum:

_____09.07.2024._____

1. UVOD

Kazneno djelo silovanja je jedno od najtežih kaznenih djela u svim pravnim sustavima. Kategorizira se pod kaznena djela protiv spolne slobode, te zauzima mjesto u Glavi šesnaestoj (XVI.) Kaznenog zakona. Kao kazneno djelo protiv seksualne slobode pojedinca često sadržava u sebi elemente poput nasilja, sile i prijetnje. The World Health Organization definira da je za počinjenje bilo kojeg oblika spolnog nasilja potrebna upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba.¹ U ostale zločine protiv spolne slobode, uz silovanje, spadaju bludne radnje, spolno uznemiravanje, prostitucija i teška kaznena djela protiv spolne slobode. Spolna sloboda jamči svakom pojedincu pravo da odluči s kim želi stupiti u spolne odnose. Zaštita spolne slobode odnosi se na zaštitu spolnog integriteta i spolnog samoodređenja.²

Među prethodno navedenim kaznenim djelima protiv spolne slobode, opravdano se najokrutnije smatra silovanje. Njegova ozbiljnost se očituje u dubokim fizičkim, psihičkim i emocionalnim posljedicama koje ostavljaju na žrtvu. Ovo kazneno djelo ne obilježava samo napad na tijelo, već i na samo dostojanstvo žrtve, vrijeđajući njegovu tjelesnu autonomiju i kršeći mu osnovna ljudska prava. Današnji Kazneni zakon to djelo definira u svom 153. članku: „Tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od tri do osam godina.“³

U ovom diplomskom radu analizirat ću ovo kazneno djelo tijekom njezinog povijesnog razvijanja, te kako se percepcija djela mijenjala kroz stoljeća, promjene koje su sukladno tome uslijedile u zakonodavstvu te analizu samih zakonodavnih okvira koje imamo danas.

¹ Definicija seksualnog nasilja koju daje Svjetska zdravstvena organizacija dostupna je na engleskom jeziku u: Krug, E., G. (ed.), ... [et al.], World report on violence and health, World Health Organisation, Geneva, 2002., str. 149.

² Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksanđić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo: posebni dio, Zagreb, 2018., str. 206.

³ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 153.

Smatram da je silovanje puno veći problem, nego što se to zapravo prvotno misli te da se broj stvarno počinjenih delikata, nažalost, još uvijek može samo slijepo nagađati. Stoga će se u ovom radu posebno istaknuti primjeri žrtve kaznenog djela silovanja. Kroz statistiku će se ponuditi uvid u učestalost događanja, karakteristike najčešćih žrtava i ostalih čimbenika koji pridonose riziku počinjenja silovanja. Na taj način želi se postići razumijevanje psiholoških i sociokulturnih faktora koji doprinose ovom zločinu te na taj način pomoći u razvijanju što učinkovitijih preventivnih mjera.

2. POVIJESNI RAZVITAK

Na određivanje kaznenog djela uvijek utječu kompleksni utjecaji različitih okolnosti (društveni, etički, politički) koji će zatim i oblikovati pravnu normu, posebice u kaznenom pravu. Uvijek se kažnjavaju oni pojedinci koji se ne ponašaju u skladu s normom koju je postavio zakonodavac s namjerom da promiče i očuva određene društvene vrijednosti. Kaznenopravne norme imaju generalno ulogu prenošenja poruke o poželjnom, ispravnom, moralnom i prihvatljivom ponašanju, a to se posebno može ogledati preko seksualnih delikata. Na ovaj način se i kazneno djelo silovanja razvijalo tijekom povijesti sukladno ljudskim percepcijama, evolucijama društvenih normi i razvijanjima pravnih sustava. U različitim povijesnim razdobljima i kulturama, silovanje je bilo tretirano na razne načine, često ovisno o položaju žrtve u društvu i vrijednostima određenog društva. U nekim društvima, silovanje je bilo shvaćeno prvenstveno kao zločin protiv časti i ugleda jedne obitelji ili imovine muža dok suvremeni pristup naglasak stavlja na pravo i dostojanstvo same žrtve.

Najranije seksualne sankcije nalazimo već u Hamurabijevom zakoniku. Prema njemu preljub i silovanje su smatrali krajnje neprihvatljivim ponašanjima koja su se kažnjavala najstrožim kaznama, primjerice za preljubnike je bilo propisano bacanje u vodu.⁴ Silovanje se kažnjavalo i smrću čiji način izvršenja nije bio izričito propisan. Dakle, već u 17. stoljeća prije Krista, ovi su se ovi seksualni delikti prepoznavali kao izrazito teški te sukladno tome i

⁴ Čl. 129. Hamurabijevog zakonika; tekst Zakonika objavljen je u: Kurtović, Š., Hrestomatija opće povijesti prava i države, 1. knjiga, Stari i srednji vijek, Zagreb, 1999., str. 55.

primjereno kažnjavali. Ovakvim strogim kaznama htjeli su dokazati da vrijeđanjem spolne slobode pojedinaca krši se najdublja moralna vrijednost zajednice.

I stari Rimljani su, također, izričito propisivali norme seksualnog ponašanja jer su htjeli očuvati seksualni integritet žene kako bi bili sigurni u legitimitet svoje djece.⁵ Silovatelj bi se strogo kažnjavao, a žrtve se nisu mogle krivit za preljub jer tamo gdje nije bilo pristanka nije bilo ni krivnje.⁶ Car Justinijan, pišući uvelike pod utjecajem kršćanstva, u Kodeksu je propisao da je silovanje najteži zločin, naglašavajući da nije usmjeren samo protiv čovjeka, već i protiv Svemogućeg te je strogo zabranio brak između žrtve i počinitelja.⁷ To je bila praksa koja, vidjet ćemo kasnije, nije bila uvijek prisutna u povijesti svih pravnih sustava. U mnogim kasnijim srednjovjekovnim zakonodavstvima brak između žrtve i počinitelja seksualnog nasilja bio je ne samo dopušten, nego često i potican.

Kasnijim utjecajem kršćanstva jačao se intimni svjetonazor o spolnosti i spolnoj intimi. Crkveni sudovi imali su značajan utjecaj na ovo razmišljanje, a silovanje se smatralo teškim grijehom. Međutim, kazne su se često fokusirale na pokoru i duhovnu obnovu počinitelja. No, sasvim novi pristup javio se u francuskom Kaznenom zakoniku iz 1791. u kojem se više ne propisuju klasična kaznena djela koja su uvelike diktirana pravilima javnog morala u vezi sa spolnošću. Na taj način se u zakoniku prvi put propisuje da čin bračne nevjere nije kazneno djelo kao ni spolni odnošaj između osoba istog spola, poticanje na prostituciju ili otmica ženskih osoba starijih od 14 godina.⁸

Također se i sama kazna silovatelju ublažila te se od smrtne kazne, protjerivanja ili gubitak cjelokupne imovine, svela na kažnjavanjem nošenjem okova u razdoblju od šest odnosno dvanaest godina, ovisno o težini slučaja.⁹ Značajan iskorak se ogledao u drugom francuskom Kaznenom zakoniku iz 1810. su se u ulozi silovatelja, ali i žrtve, mogle naći osobe oba spola.¹⁰

Naime, srednji vijek obilježili su brojni statuti koji su sadržavali različite regulative. Sam čin silovanja je često bilo tretiran kao privatna stvar između obitelji žrtve i počinitelja. Kazne su

⁵ Finley M. I., *The Silent Women of Rome*, in *sexuality and gender in the classical world: readings and sources* 147, (2002.), str. 150.

⁶ Riley, P. F. i dr., *The Global Experience: Readings in World History to 1500*, Prentice Hall, 1998., str. 125.

⁷ Rittossa, D., Martinović, I., *Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje: teorijski i praktični problemi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 21, br. 2(2014), str. 511

⁸ *Ibid.* str. 509-548.

⁹ *Ibid.* str. 514. str.

¹⁰ *Ibid.*

varirale, ali su zbog privatne naravi shvaćanja, često uključivale odštetu žrtvinoj obitelji. Novina koja se u ovom razdoblju uvela bila je obveza silovanoj ženi ponuditi mogućnost braka sa silovateljem.¹¹ Veliki je to kontrast od doba Rima, kada se takvo nešto strogo zabranjivalo. Također, s današnjom modernom perspektivom ovakva se opcija može smatrati suludom i štetnom za žrtvu, ali u to doba je nudila silovatelju mogućnost da se iskupi za svoj grijeh. Također, s druge strane, ženi se ovim rješenjem nudila mogućnost spašavanja ugleda te joj se omogućila egzistencija i sigurnost unutar obitelji, budući da joj je bračni status to mogao osigurati.¹²

Od važnijih statuta donesenih za vrijeme srednjeg vijeka na našim područjima, onaj koji sadržava najviše odredbi o kaznenom djelu silovanja jest, Vinodolski statut iz 1288. godine. Prema njemu se kao sankcija za kazneno djelo silovanja propisuje novčana kazna: „Ako bi tko učinio silu kojoj ženi upotrijebivši je spolno ili pokušavši joj to učiniti morao je platiti knezu 50 libara, a toj ženi također, ukoliko se sa njome ne bude mogao na koji način nagoditi.“¹³ Javlja se i mogućnost silovatelju da se nagodi sa žrtvom. Pretpostavlja se da je nagodba o kojoj je riječ, ponovo i u ovom slučaju brak sa žrtvom. Nejasno je jedino je li silovatelj sam mogao odlučiti hoće li oženiti žrtvu ili je bio potreban njezin pristanak ili njezina oca te o odgovoru možemo samo nagađati. Prema ovom statutu vidimo da su u srednjem vijeku za kazneno djelo silovanja uvodila novčana kazna. Iako, Krčki statut iz 1388. godine, jamčio je da, ukoliko se silovanje može dokazati, kažnjavalo se i dalje smrću.¹⁴ Senjski statut, iz iste godine, podudara se s Krčkim propisujući smrtnu kaznu samo za kazneno djelo silovanja, ali pri tom razlikuje i ističe težinu delikta ovisno je li žrtva djeвица ili neka poštena žena.¹⁵

Za naše područje je još važan Austrijski kazneni zakonik koji kažnjava samo ono silovanje počinjeno izvan braka.

Nadalje, ukoliko je silovatelj nanese žrtvi tešku štetu po životu ili zdravlju, članak 126. mu propisuje kao kaznu tešku tamnicu u razdoblju od pet do deset godina. Ukoliko bi žena

¹¹ Braica, S., Tretman žene u srednjovjekovnim statutima i zakonima, *Etnologica Dalmatica*, vol. 4/5, br. 1(1995), str. 7

¹² D. Rittossa, I. Martinović: Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problemi, *Op. cit.* str. 513. str.

¹³ Brkić, B., Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, te poseban osvrt na silovanje i bludne radnje: teoretski i praktički aspekt, te problemi međusobne distinkcije, *Hrvatska pravna revija*, br. 2(2003), str. 5., dostupno na: https://www.vsrh.hr/custompages/static/hrv/files/brkicb_kaznena-djela-protiv-spolne-slobode_2003.pdf

¹⁴ Ibid. str.6

¹⁵ Renata Jokić, Kazneno djelo silovanja, diplomski rad, Rijeka, 2016., str. 5.

posljedicom takvog čina umrla, kazna koja je bila predviđena je teška tamnica do smrti počinitelja.¹⁶

Kroz ovu analizu vidi se da je kazneno djelo silovanja kroz povijest prošlo kroz značajne promjene u načinu na koji društva i pravni sustavi pristupaju ovom teškom zločinu. Od starijih pravnih sustava do modernih zakona, kazneni progon i sankcioniranje silovanja značajno su evoluirali, reflektirajući promjene u društvenim normama i razumijevanju ljudskih prava, a ponajviše ženskih prava i prava žrtve. S porastom feminističkog pokreta i borbom za ljudska prava, silovanje je sve više prepoznato kao ozbiljan zločin protiv osobe. Međunarodne konvencije, poput Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i Istanbulske konvencije, potaknule su države na unapređenje svojih zakona o silovanju. Brojne promjene su se također javljale i u zakonodavstvu Republike Hrvatske, a prije njega i u Krivičnom zakoniku Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine u kojem su preuzete odredbe iz austrijskog Kaznenog zakona o zločinstvima, prijestupima i prekršajima iz 1852.

O promjenama unutar hrvatskog zakonodavstva više ćemo u sljedećem poglavlju.

3. PROMJENE U ZAKONODAVSTVU

Kazneni zakon doživio je mnoge promjene tijekom godina prilagođavajući se društvenim i pravnim potrebama suvremenog društva. Svaka revizija imala je za cilj unaprijediti pravni sustav, osigurati pravednost i učinkovitost te odgovoriti na nove izazove s kojima se suočavaju sudionici. Izmjene osiguravaju da kazneni zakon ostane relevantan i prilagodljiv, reflektirajući dinamiku društvenih promjena i potrebe za pravdom u svakom vremenskom razdoblju. Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, materijalno kazneno zakonodavstvo prošlo je kroz tri promjene: 1997., 2011. i 2020. godine.

Kazneni zakon iz 1997. godine koji je temeljito reformirao kaznenopravni sustav u Hrvatskoj, prilagođavajući ga modernim standardima i potrebama društva, stupio je na snagu 1. siječnja 1998. godine. Kazneno djelo silovanja definirao je kao: „Tko drugu osobu uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe prisili na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od

¹⁶ Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcima i prekršajima, naredbe o nadležnosti sudova kaznenih: i red tiskovni od 27. svibnja 1852. za Cesarevinu Austrijsku, Uredovno priručno izdanje, Beč, 1853., str. 55.

jedne do deset godina.“¹⁷ Bila je sistematizirana pod Glavu XIV. koja je nosila naziv Spolna sloboda i spolno ćudoređe. Od najvaŕnijih promjena i novina valja naglasiti da je silovanje tada definirano kao rodno neutralno kazneno djelo.¹⁸ Dakle, poćinitelji nisu više samo ogranićeni na muški rod, već i ŕene mogu biti terećene za to kazneno djelo, a samim time i ŕtva moŕe onda biti muškarac ili ŕena. Zakon je za vrijeme svog ŕivota doŕivio trinaest novela, a među vaŕnijima promjenama koje su se u njima dogodile, moŕemo izdvojiti da je kriminalizirano po prvi put silovanje u braku. Prije donoŕenja ovog zakona, silovanje unutar braka nije bilo prepoznato kao kazneno djelo u mnogim pravnim sustavima, ukljućujući i Hrvatsku. Svaki ćin seksualnog nasilja, ukljućujući i onaj poćinjen od strane supruŕnika ili partnera, smatran je sada kaznenim djelom. Ova izmjena bila je kljućna za unapređenje prava ŕtava i osiguranje njihove zaŕtite. Treća velika novost u kaznenopravnom sustavu Hrvatske bila je proŕirenje definicije kaznenog djela silovanja. Prema ovom zakonu silovanje nije obuhvaćalo samo spolni odnos, već i s njim izjednaćene spolne radnje. Time je kriminalna zona u odnosu na ta kaznena djela znatno proŕirena u usporedbi s prethodnim Kaznenim zakonom.¹⁹ Proŕirenjem definicije zakon je pruŕio veću zaŕtitu ŕrtvama seksualnog nasilja prepoznajući da su i druge prisilne spolne radnje jednako traumatićne kao i sam spolni odnos. Promjena zakona također je doprinijela podizanju svijesti u druŕstvu o razlićitim oblicima seksualnog nasilja te je poslala jasnu poruku da se svaki oblik prisilne spolne radnje smatra ozbiljnim kaznenim djelom.

Sljedeće novine u reguliranju spolnih delikata javile su se u izmijenjenom Kaznenom zakonu iz 2011. godine koji je bio donesena u listopadu te iste godine, a stupio na snagu 1. sijećnja 2013. godine. Kljućne izmjene Kaznenog zakona iz 2011. godine ukljućivale su: uvođenje nekih konceptualnih promjene u definiciji seksualnih delikata, usklađivanje s međunarodnim pravnim standardima i europskim zakonodavstvom, ukljućujući Konvenciju o zaŕtiti ljudskih prava i temeljnih sloboda te relevantne direktive Europske unije. Posebna paŕnja posvećena je pravima ŕtava kaznenih djela, ukljućujući pravo na informiranje, zaŕtitu i sudjelovanje u postupku ćime se osigurala veća podrŕka i priznanje njihovih prava.

Među većim promjenama bila je ona u samoj strukturi zakona koja je ukljućivala razdvajanje prethodne jedne glave Spolne slobode i spolnog ćudoređa, na dvije zasebne glave. Ova

¹⁷ Kazneni zakon, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 50/2000., 129/2000., 51/2001., 111/2003., 190/2003., 105/2004., 84/2005., 71/2006., 110/2007., 152/2008., 57/2011., 77/2011, ćlanak 188.

¹⁸ A. Kurtović Miŕić, A. Garaćić: Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010, str. 598.

¹⁹ Ibid.

promjena imala je za cilj jasnije definiranje i bolju organizaciju pravnih odredbi što je doprinijelo većoj preglednosti i razumljivosti zakona. Dvije nove glave su glasile: Kaznena djela protiv spolne slobode i Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Promijenjen je i sam naziv glave u kojem se izbacuje pojam „spolnog čudoređa“ , kao zastario i neadekvatan.²⁰ Razlog tome ležala je u razmišljanju da takav termin doprinosi osjećaju srama i stigmatizaciji žrtve. Također se smatralo da se taj termin mogao iskoristiti za ograničavanje spolne slobode, kao naprimjer kod kažnjavanja homoseksualnih odnosa. Nova zasebna glava zakona pod nazivom Kaznena djela protiv spolne slobode je tada obuhvaćao kaznena djela: spolni odnošaj bez pristanka, silovanje, teška kaznena djela protiv spolne slobode, bludne radnje, spolno uznemiravanje, te naposljetku i prostituciju. Među najvažnijim izmjenama bilo je uvođenje kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka i kaznenog djela spolnog uznemiravanja te propisivanje teških kaznenih djela protiv spolne slobode.

Spolni odnošaj bez pristanka prepoznat je kao zasebno kazneno djelo što je bila ključna promjena u zakonodavstvu. Obilježje tog kaznenog djela nalazio se u članku 152. Kaznenog zakona: „Tko s drugom osobom bez njenog pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju.”²¹ Dakle, iz ove definicije vidimo da se to kazneno djelo tvorilo od tri elementa: spolni odnošaj ili s njim izjednačena spolna radnja, modaliteti počinjenja, te nedostatak pristanka oštećenika.²² Kada govorimo u definiciji samog spolnog odnošaja, u hrvatskoj pravnoj literaturi se definira kao: „Uvlačenje muškog spolnog organa u ženski, pri čemu je za dovršeno kazneno djelo dovoljan početak prodiranja, a ne traže se i daljnje radnje poput primjerice izbacivanja sjemena.“²³ Međutim, kakve su to radnje izjednačene sa spolnim odnošajem je nejasno, no literatura nudi ovo rješenje: „Sve one radnje koje su po svom učinku i popratnim pojavama usporedive sa spolnim odnošajem”²⁴ Tu bi se, dakle, uključivalo, prodiranje dijelovima tijela u tjelesne otvore žrtve, prodiranje spolnog organa žrtve u tjelesne otvore počinitelja, prodiranje predmetima ali i radnje bez penetracije, poput ejakulacije u usta žrtve bez prethodnog

²⁰ Igor Vuletić, Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Štrossmajera u Osijeku, Spolni odnošaj bez pristanka u Hrvatskom kaznenom pravu, str.33., dostupno na: http://crimenjournal.ius.bg.ac.rs/articles/crimen_001-2016/Pages%20from%20Crimen%202016-1-2.pdf

²¹ Ibid. str. 34.

²² Ibid.

²³ Turković u Novoselec (ur.) /2011/: Posebni dio kaznenog prava, Drugo, neizmijenjeno izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 149

²⁴ Ibid.

prodiranja.²⁵ Postoje tri načina, tj. modaliteta izvršenja ovog kaznenog djela, prvi je da ga počinitelj osobno izvrši nad žrtvom, drugi je da navede žrtvu da bez pristanka takve radnje izvrši nad trećom osobom, a treći način jest da žrtvu navede da takvu radnju bez pristanka izvrši na sebi. Treći element koji je potreban da se ispuni, kako bi se ovo kazneno djelo smatralo počinjenim, jest potreba odsutnosti pristanka žrtve.

Uvođenjem ovog kaznenog djela 2011. godine, zakonodavac je htio sankcionirati sve nedobrovoljne spolne odnose, provedene na različite načine. U te svrhe je nudio u članku 152., st.3. definiciju pristanka za te situacije: „Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu zlouporabe položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje, ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.“²⁶

Uvođenjem ovog kaznenog djela stvorile su se brojne nedoumice pogotovo o odnosu ovog djela naspram silovanju, odnosno postaje li onda silovanje kvalificirani oblik spolnog odnošaja bez pristanka? Osnova razlika između ta dva kaznena djela, prema tadašnjem zakonu, se trebala nalaziti u tome da kod silovanja počinitelj prema žrtvi primjenjuje silu ili prijetnju da će izravno napasti na život ili tijelo žrtve ili druge osobe zbog čega ona propušta dati pristanak. Zamisao je bila da spolni odnošaj bez pristanka zauzima mjesto u situacijama kada dolazi do zlouporabe položaja, primjerice poslodavac prema radniku ili ukoliko se žrtva nalazila u besvjesnom stanju. Razlike su bile u nijansama te teško razlučive. Također, ovo kazneno djelo je bilo vrlo opsežno i obuhvaćalo je druge alternativne načine počinjenja spolnog odnošaja bez pristanka, koji su se i bez propisivanja mogli kažnjavati supočiniteljstvom ili sudioništvom. Uvriježeno je stajalište da je zakonodavac bio brzoplet kad je uvodio ovo kazneno djelo s najboljom namjerom, ali ne dovoljno razrađenom idejom. Njenim stvaranjem je zapravo objedinio stara kaznena djela spolnog odnošaja zlouporabe položaja, prisila na spolni odnošaj te spolni odnošaj s nemoćnom osobom.

Dakle, preširoka zakonska definicija otvorila je put za brojne probleme u praksi, primjerice ukoliko poslovno nesposobna osoba inicira spolni odnošaj s poslovnom sposobnom osobom,

²⁵ Ibid.

²⁶ D. Rittossa, I. Martinović: Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problemi, *Op.cit.*, str. 534.

je li se u tom slučaju radi o kaznenom djelu jer svojim ograničenjima osoba ne može samostalno donositi valjane pravne odluke. Umjesto stvaranje prostora za sankcioniranje brojnih drugih kaznenih delikata, upravo se suprotno dogodilo uvođenjem ovog kaznenog djela koji je stvorio prostora još većoj pravnoj nesigurnosti.

Stoga, posljednjim izmjenama na području spolne slobode 2020. godine u Kaznenom zakonu, je ovo kazneno djelo izbrisano. Među drugim novinama iz 2020., valja naglasiti kako se uvodi nova koncepcija u definiranju kaznenog dijela silovanja. Od tada se svaki spolni odnos bez pristanka tretira kao silovanje. Stoga prema tom novom konceptu kazneno silovanja sada podrazumijeva svaki spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju na koji žrtva nije dala svoj pristanak.²⁷ Počinitelj kaznenog djela smatrat će se i onaj koji navede žrtvu na nekonsenzualni spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, a da pri tom sam ne obavlja spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju.²⁸ Pristanak u ovom slučaju postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku.²⁹ Smatrat će se da takvog pristanka nema ako je radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje, ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.³⁰

Posljednjim izmjenama, Vlada RH je predviđala nove mjere za suzbijanje nasilja nad ženama i zaštitu prava djece. U cilju je što više staviti fokus na potporu i zaštitu žrtve u cijelom procesu i što snažnije kazniti počinitelja. Samim time povisila se kazna za kazneno djelo silovanja, i to za temeljni oblik 3 do 8 godina zatvora, umjesto 1 do 5, a za kvalificirani oblik 5 do 12 godina zatvora, umjesto aktualnih 3 do 10. Budućnost Kaznenog zakona, kao i svaki zakon, podložan je promjenama i elastičan u vremenu u kojem postoji, stoga uvijek postoji prostor za pozitivnim pomacima u smjeru ispunjena cilja pružanja veće sigurnosti, prave zaštite i podrške žrtvama.

²⁷ <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/novosti-u-kaznenom-zakonu-40245> , pristupljeno: 18.06.2024.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

4. ZAKONSKA OBILJEŽJA KAZNENOG DJELA SILOVANJA

Sadašnji Kazneni zakon kazneno djelo silovanja definira u svom 153. članku, st.1. kao: „Tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od tri do osam godina.“ Dakle, kao kazneno djelo smatra se svaki nedobrovoljni spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja, čak i u odsutnosti bilo kakvog fizičkog otpora žrtve.

Tu se prihvaća mišljenje da je bit kaznenog djela silovanja, nedostatak pristanka, a ne mogućnost pružanja otpora prema počinitelju. Također se kroz ovu definiciju prihvaća teorija vlasti nad djelom jer propisuje da počinitelj može biti i osoba koja navodi žrtvu na nedobrovoljni spolni odnošaj ili s njime izjednačenu radnju, a da pri tome sam u radnji ne sudjeluje.³¹ Takvu radnju bi mogli nazvati vrstom pasivnog silovanja. Međutim, prema navedenoj teoriji osoba koja sama ispunjava dio bića djela je uvijek i počinitelj.³² U slučaju kaznenog djela silovanja, dakle, iako ne vrši samu radnju ostvaruje bitan doprinos djelu.

U ovoj zakonskoj definiciji javljaju se ključni elementi koji se moraju ispuniti da bi se kazneno djelo silovanja smatralo ispunjenim, stoga ćemo ih redom analizirati u nastavku ovog poglavlja. Ali također se osvrnuti i na elemente sile i prijetnje, čija prisutnost izaziva strože kažnjavanje kaznenog djela.

4.1. Spolni odnošaj ili s njime izjednačena radnja

Spolni odnošaj definira se kao sjedinjenje spolnih organa osoba različitog spola, dakle, znači uvlačenje muškog spolnog organa u ženski.³³ Važno je naglasiti kako u praksi nije dovoljno samo dodirivanje spolnih organa jer bi to onda spadalo pod kazneno djelo bludne radnje, a ne

³¹ A. Kurtović Mišić, A. Garačić: Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010, str. 600.

³² Ibid.

³³ Vuletić, Šprem: Materijalnopравни aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, Polic. sigur. (Zagreb), godina 28. (2019), broj 2, str. 135.

silovanja. Da se ispuni opis kaznenog djela silovanja važno je spajanje ili barem početak prodiranja muškog spolnog organa u ženski. Unošenje ili ejakulacija sjemena nije potrebno, kao niti defloracija himena kod osobe koja je u tom trenutku bila djevica. Dakle, najvažniji naglasak se stavlja na *immisio penis in vaginam* tj. samo povezivanje spolnih organa počinitelja i žrtve, bez obzira na daljnji slijed događaja, primjerice koliko je dugo spolni odnos trajao, da li je i kada došlo do ejakulacije unutar vagine ili izvan nje, itd.³⁴

S druge strane, radnja izjednačena sa spolnim odnošajem se definira kao svaka radnja koja je po učinku i popratnim pojavama usporediva sa spolnim odnošajem.³⁵ Prema našoj domaćoj sudskoj praksi radnja izjednačena sa spolnim odnošajem postojat će u dvije situacije. Prva obuhvaća one slučajeve kada je došlo do prodiranja u tijelo žrtve. To može obuhvaćati prodiranje dijelova tijela počinitelja u tijelo žrtve ili prodiranje predmeta u tijelo žrtve, prisiljavanje žrtve da sama nad sobom čini radnje koje uključuju penetraciju, prisiljavanje žrtve da penetrira dijelovima svog tijela u otvore počinitelja.³⁶ Prodiranje u tijelo žrtve podrazumijeva prodiranje kroz tjelesne otvore kao primjerice, vagina, anus ili usna šupljina. Primjerice, tu bi moglo spadati prodiranje prsta počinitelja u vaginu žrtve.

Međutim, druga situacija obuhvaća nepenetrativne radnje te ona izaziva veliko neslaganje među pravnim stručnjacima. U teoriji se čini lakše razlučiti, ali u praksi se javljaju problemi kvalificiranja takvih radnji. Nekad nije jasno hoće li određena spolna radnja, nepenetrativne naravi, biti kvalificirana pod kazneno djelo radnje izjednačene sa spolnim odnošajem ili možda kao pokušaj silovanja, ili naposljetku kao budna radnja.

Nedosljednost ćemo prikazati kroz primjer iz sudske praksi, gdje u određenim predmetima kao što je to VSRH, I Kž 610/2015, gdje je pred Vrhovnim sudom je počinitelj osuđen na kaznu zatvora od jedne godine i osam mjeseci zbog kaznenog djela silovanja. Prema iskazu počinitelj je htio fotografirati oštećenicu s vibratorom, tvrdeći da joj je vibratorom samo prelazio preko tijela, ali joj ga nije gurao niti u usta, niti u vaginu, te da je želio s njom imati odnos čemu se ona nije protivila te je nastavio s ljubljnjem i lizanjem oštećenice uslijed čega je ona doživjela orgazam i bez koitusa.³⁷ Vrhovni sud je u ovom slučaju uporabu jezika kvalificirao kao radnju izjednačenu sa spolnim odnošajem, iako nije došlo ni do penetracije jezika u spolne otvore žrtve te počinitelja kaznio kao silovatelja kaznom zatvora.

³⁴ Aras, S., Silovanje, *Pravnik - časopis za pravna i društvena pitanja*, vol. 39, br. 81(2005), str. 33.-34.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ VSRH, I Kž 610/2015, od 9.12.2015.

U drugom sličnom predmetu, gdje se također javila uporaba jezika bez penetracije, je kvalificirao kao bludnu radnju. Primjer takvog predmeta, VSRH I Kž 502/2016-4, gdje na temelju iskaza oštećenice, počinitelj je nakon što je zaustavio lift na sedmom katu, uhvatio ju ruku i izveo iz lifta, pri čemu se ona zbog stanja šoka i straha nije branila niti dozivala u pomoć, nakon čega ju je optuženik odvuкао na stepenište u cilju zadovoljenja svog spolnog nagona, te joj je rukama podizao majicu i grudnjak koje je ona pokušavala spustiti i ponovno joj podigao majicu i grudnjak, odvezao vezicu na hlačama te ih zajedno s gaćicama spustio do koljena, a kada ih je ona pokušala navući ponovno joj ih spustio prema dolje te ju je lizao po grudima i po spolovilu, pri čemu se oštećenica, zbog izrazitog stanja šoka, nije mogla obraniti.³⁸ Sud je ovaj slučaj definirao kao bludnu radnju te počinitelja kaznio kaznom zatvora od 6 mjeseci, koju je zamijenio radom za opće dobro na način da se jedan dan zatvora zamjenjuje s dva sata rada.

U oba slučaja uporaba jezike bez penetracije se drugačije kvalificirala te je jasno da se praksa i stručnjaci još nisu usuglasili oko kategoriziranja određenih radnji. Problem kod razgraničenja ovih radnji javlja se i zbog njihovog teškog dokazivanja i preciziranja u kaznenom postupku. Međutim, cilj je da zakoni i propisana kaznena djela uvijek budu jasno razgraničeni i nedvosmisleni, kako bi se pravda mogla lakše i brže ostvarivati, stoga bi i sudska praksa trebala postići ujednačenost u suđenju kako bi se stvorila što veća pravna sigurnost građanima.

4.2. Pristanak

Prema zakonskoj definiciji silovanja, bitan element za njezino ostvarivanje, jest nepostojanje pristanka žrtve za poduzete spolne radnje. Dakle, ukoliko je pristanak prisutan, u tom slučaju se isključuje protupravnost. Pristanak se mora odnositi na buduće činjenje ili nečinjenje te mora biti iskren i vrijedi do opoziva.³⁹ Osoba koja daje pristanak mora biti poslovno sposobna i u mogućnosti slobodnom voljom donijeti odluku o stupanju u seksualne odnose ili s njima izjednačene radnje. Činjenica dokazivanja prisutnosti pristanka tokom radnje, pada na teret optuženika kaznenog djela. Optuženik ili optuženica, mora moći dokazati da je postojao

³⁸ VSRH I Kž 502/2016-4, od 12.10.2016.

³⁹ I. Radačić: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 1/2012, str. 109.

valjani pristanak za izvršenje spolnih radnji, posebno u situacijama kada se javila primjena sile ili prijetnje ili kada žrtva nije fizički sposobna izraziti svoj pristanak.⁴⁰ Takva situacija se može javiti u slučajevima kada je žrtva spavala ili je bila pod utjecajem alkohola ili drugih opojnih sredstava, koje su joj utjecale na svijest ili se pak nalazila u besvjesnom stanju.

Kao primjer nepostojanja pristanka, izdvajam presudu Kmp 1/2017-18, u tom slučaju optuženik je sjedio za stolom i pio pivo, a potom je, u nakani da žrtvu seksualno iskoristi, ustao, uhvatio je i bacio na stol, pri čemu je ona ponavljala da ju pusti, a zatim joj skinuo hlače i gaćice do koljena i digao joj noge na ramena i pored toga što ga je odgurivala od sebe i tražila da je pusti, više puta joj ugurao svoj spolni organ u njen spolni organ, da bi potom, tražio od nje da stavi njegov spolni organ u usta, što je odbila učiniti, te ju držeći rukom za vrat, spustio joj glavu, prisilivši ju da stavi njegov spolni organ u usta.⁴¹

Počinitelj je bez pristanka žrtve izvršio spolni odnošaj s penetracijom spolnog organa, čime je počinio kazneno djelo silovanja i zadobio kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci.

Dakle, iznimno je važno da žrtva izrazi svoje protivljenje spolnom odnosu, bilo riječima ili konkludentnim radnjama. Čak i u situaciji gdje je žrtva neposredno prije izmjenjivala poljupce i dodire s počiniteljem, ukoliko izjavi da ne želi spolni odnošaj s njim, pristanka nema.

4.3. Sila

Uporabe sile ili prijetnje prilikom silovanja propisana je u Kaznenom zakonu u članku 153. st.2. te se zbog njene uporabe predviđa stroža kazna zatvora od pet do dvanaest godina za počinitelja.

Sila u kaznenom pravu označava djelovanje pri kojem se uporabom snage ili sredstva prema nekoj osobi utječe na njenu volju ili vladanje.⁴² Sila može biti fizička ili psihička. Fizička sila (vis absoluta), je materijalna, odnosno apsolutna, njenom uporabom počinitelj koristi fizičku snagu ili neko sredstvo zbog kojih žrtva kao rezultat primjene nije sposobna

⁴⁰ Kurtović Mišić, A., Garačić, A., Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, *Op.cit.*, str. 600-601.

⁴¹ ŽS u Vukovaru, Kmp 1/2017-18, od 10.10.2017.

⁴² Vuletić, Šprem: Materijalnopravni aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, *Op.cit.*, str. 137.

postupati u skladu sa svojom voljom ili je prisiljena postupati u suprotnosti sa svojom voljom.⁴³ Ona najčešće onemogućava žrtvi da upotrijebi fizičke pokrete i postupanje kako ona želi, dakle, jednostavno se žrtva svojim fizičkim sposobnostima ne može oduprijeti, niti svladati.

S druge strane, psihička sila je manipulativna, ona ne koristi fizičko nasilje, već mentalne igrice ili emocionalni pritisak kako bi žrtvu prisilila na spolne radnje. One se mogu javiti u obliku manipulacije, ucjene, stvaranje straha, što stvara dodatne posljedice na mentalno zdravlje žrtve. Prilikom primjene psihičke sile (*vis compulsive*) žrtva je fizički u mogućnosti pružiti otpor počinitelju i može fizički nešto učiniti, ali je zbog psihičkog stanja u koje je dovedena tim djelovanjem onemogućena pružiti otpor.⁴⁴ Cilj i bit radnje jest da se slomi volja žrtve te da samostalno odustane od otpora. Ova vrsta sile se može vršiti na žrtvi na način da ugrožava osobu koja joj je bliska, te ju tako navede na pristane na spolnu radnju. Važno je razumjeti da kod kaznenog djela silovanja, cilj uporabe sile prema žrtvi, mora biti tjeranje žrtve na spolni odnošaj s počiniteljem ili s njim izjednačenu radnju. Također, da bi kazneno djelo bilo ostvareno potrebno je da postoji uzročno-posljedična veza između primjene sile nad žrtvom i počinjenog spolnog odnošaja ili s njime izjednačene radnje.⁴⁵ Primjeri sile u praksi su često: šamar, odgurivanje ruku kojima se žrtva brani ili čvrsto primanje žrtve za ruku u predjelu zglobova kako ova ne bi mogla pružati otpor, trganje odjeće, zaključavanje žrtve u sobu ili blokiranje vrata, odvođenje žrtve na udaljeno i osamljeno mjesto.⁴⁶

Kao primjer psihičke prisile, izdvojila bi predmet VSRH, I Kž 259/2014, u kojem je počinitelj dvije godine, prije počinjenja samog djela prisilnog spolnog odnošaja sa žrtvom, ju psihički maltretirao tako da kad je došlo do izvršenja samog čina silovanja, žrtva je bila u prevelikom strahu da pruži bilo kakav fizički otpor.

4.4. Prijetnja

⁴³ VSRH I Kž 397/2007-3, od 09.09.2008.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Turković, (ur.) /2011/: Posebni dio kaznenog prava, Drugo, neizmijenjeno izdanje, *Op. cit.*, str. 152.

⁴⁶ Cvitanović, Leo, Kazneno pravo: posebni dio, *Op. Cit.* str 216.

Kod elementa prijetnje važno je naglasiti da ona obuhvaća svaku radnju kojom se žrtvi nagovještava napad na njezin život ili tijelo odnosno na život ili tijelo njoj bliske osobe.⁴⁷ Cilj takve radnje, mora biti ostvarenje spolnog odnošaja ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Izravnost pretpostavlja istodobnost napada ili napad koji predstoji u vrlo bliskoj budućnosti, odmah nakon izražene prijetnje.⁴⁸ Također, prijetnja mora biti objektivno „opasna“, dakle da prema realnim standardima izaziva opravdani strah kod žrtve. Na taj način se želi osigurati pravna sigurnost u odnosu na pretjerano osjetljive žrtve. Pritom, kao kriterij procjene prijetnje treba uzeti u obzir dojam koji prijetnja ostavlja na žrtvi, a ne stvarnu opasnost prijetnje.

Kao primjer, izdvojila bi predmet VSRH I Kž 206/2001-5, u kojem je žrtva silovana, kako je mislila pod prijetnjom pištolja. Međutim, na vještačenju je bilo utvrđeno da se radilo o dječjim pištoljem, te da realne i objektivne prijetnje nije bilo. Ali, uzimajući u obzir njegov izgled (F-5. fotodokumentacije) i vrijeme događaja, pri smanjenoj vidljivosti, utvrđeno je da je oštećenica osnovano vjerovala da se radi o pravom pištolju. Slijedom toga je prijetnju onda očito shvatila kao životno ugrožavajuću jer joj je prijetio pucati u glavu.

U praksi se najčešće ova dva elementa kaznenog djela silovanja, sila i prijetnja, najčešće kombiniraju kako bi se djelo izvršilo. Tako možemo pogledati slučaj, VSRH, I Kž-371/98. Žrtva je bila silom odvučena u svoj stan od strane počinitelja koji joj je onda prijetio da će, ukoliko ne izvrši njegove naredbe, silovati njezinu unuku. Tada je oštećenica, slomljene volje, postupila po njegovim željama. Dakle, u ovom slučaju su se iskoristila fizička sila kad ju je prisilno odvuкао u njezin stan, te prijetnjama napadom na tijelo njezine unuke, kao oblici prisile žrtve s ciljem da se omogući ostvarenje kaznenog djela silovanja.

4.5. Otpor žrtve

Cilj primjene sile i prijetnje jest slomiti otpor žrtve, međutim valja naglasiti kako za ostvarivanje kaznenog djela silovanja, tjelesni otpor nije nužan element postojanja. Već i Europski sud za ljudska prava naglašava da se većina europskih zemalja, bez obzira na razlike u normiranju kaznenog djela silovanja, vodi tumačenjem da silovanje obuhvaća bilo

⁴⁷ I. Radačić: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu..., *Op.cit.*, str. 109.

⁴⁸ Ibid.

koji nedobrovoljni spolni čin, te da nije potrebno dokazati da je žrtva pružala otpor.⁴⁹ Smatra se sasvim dostatnim dokazati da je prema žrtvi upotrijebljena sila ili prijetnja, te također se traži da žrtva samo izrazi svoje protivljenje spolnoj radnji. Sudovi uzimaju u obzir traumatičnu prirodu samog čina silovanja te teške psihičke posljedice koje ostavljaju na žrtvi, često ju dovodeći u stanje šoka zbog čega je u nemogućnosti pružiti bilo kakav fizički otpor prema svom napadaču.

Izdvojila bih predmet, VSRH I Kž 173/09-3., u kojem se dokazuje stajalište sudske prakse, da pružanje otpora nije važna činjenica počinjenja djela, već se veći naglasak stavlja na izražavanje jasnog protivljenja od strane žrtve. U ovom slučaju žrtva i okrivljeni bili su susjedi te su imali spolni odnošaj tijekom posjeta okrivljenika žrtvi. Žrtva je tvrdila da spolni odnošaj nije bio dobrovoljan. U svom iskazu je tvrdila da ju je okrivljenik gurnuo na stol i držao joj ruke, no nije mogla reći je li se verbalno odupirala ili ga odguravala, iako je bila sigurna da ga je odgurnula nakon odnošaja. Također je naglasila da mu je rekla, nakon što joj je rekao da mu se sviđa, kako bi mu mogla biti majka. Slijedom navedenog, Županijski sud zaključio da žrtva nije jasno izrazila svoje protivljenje, te da okrivljeni nije mogao znati da žrtva ne želi odnošaj. Stoga je sud optuženika oslobodio krivnje.⁵⁰

4.6. Oblik krivnje

Kazneno djelo silovanja po svojoj naravi se izvršava s namjerom. Namjera bi značila da je počinitelj svjestan da primjenjuje silu ili prijetnju s ciljem počinjenja seksualnih radnji nad žrtvom, a da za iste nema pristanak. Po svojoj naravi ovakav opis krivnje bi spadao u izravnu namjeru. A neizravna namjera bi se javila u slučaju da počinitelj shvaća da postoji mogućnost da žrtva njegovo ponašanje shvati kao silu ili prijetnju, ali unatoč tome poduzima te radnje. Sud donosi zaključak o postojanju namjere na temelju svih okolnosti iznesenog slučaja, te je u presudi obavezan precizno naznačiti i obrazložiti o kojem obliku namjere se radi. Naime, postoje stavovi u literaturi koji uzimaju u obzir mogućnost počinjenja kaznenog djela silovanja iz nehaja, ukoliko je počinitelj bio u otklonljivoj zabludi o postojanju pristanka žrtve. Ukoliko bi zabluda bila neotklonjiva, dovodila bi do isključenja krivnje počinitelja.

⁴⁹ Jokić, Renata, Kazneno djelo silovanja, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Diplomski rad, 2016. str. 15

⁵⁰ VSRH I Kž 173/2009-3, od 15.04. 2009.

Iako, teško zamislivo u praksi, izdvojiti ću jedan predmet u kojem je Vrhovni sud zauzeo stajalište o postojanju otklonjive zablude glede počinitelja.

U predmetu, VSRH, I Kž 658/2013, optuženik je od svoje djevojke zatražio da imaju spolni odnos te večeri, no ona ga je odbila, a on je potom otišao u kupaonicu govoreći da će to sam obaviti. Kad se vratio iz kupaonice i legao pored nje, počeo ju je nasilno tući i čupati, kasnije je uslijedilo verbalno vrijeđanje i prijetnje, nakon čega su oboje zaspali. Ujutro su se zajedno probudili, optuženik joj se približio i nad njom izvršio spolni odnos prije kojeg joj nije ništa govorio, nije joj ničim prijetio, nije ju tukao, odnosno udarao niti mu je ona proturječila, ni odgurivala od sebe.⁵¹ Sud je utvrdio da nije bilo nasilnog ponašanja od strane počinitelja koji je prethodio samom spolnom činu, te nakon zajedničkog spavanja i nedostatka njezinog odbijanja, ostalo je dvojbeno je li mogao pokraj takvog pasivnog držanja oštećenice biti svjestan da postoji njezino protivljenje za stupanje u spolni odnos s njime. Iako je postojanje zablude okrivljenika jako rijetka u ovom kaznenom djelu, u ovom slučaju sud je utvrdio da je bila prisutna. Postojanje zablude jedno je od najčešćih obrana na koju se optuženici pozivaju, stoga sud, u svojim odlukama upozorava da kod procjenjivanja je li u slučaju postojala zabluda je nužno opisati sve relevantne okolnosti tog događaja, kao primjerice prirodu odnosa žrtve i počinitelja, kako bi se što preciznije i točnije utvrdilo postojanje zablude ili ne.

5. ODMJERAVANJE KAZNI

S obzirom da kazneno djelo silovanja smatramo jednim od najtežih oblika spolnog nasilja u nastavku ćemo analizirati kako se donose kazne prilikom njihovog suđenja te koje se olakotne okolnosti mogu uzimati u obzir. Cilj sudaca tokom kaznenog postupka je odrediti prikladnu kaznu unutar propisanog zakonskog raspona. To je jedan od ključnih dijelova cijelog pravosudnog sistema. Za temeljni oblik kaznenog djela silovanja sadašnji zakon propisuje minimum od tri godine i maksimum od osam godina zatvora. A za kvalificirane oblike predviđa se kazna zatvora od najmanje pet godina, te najviše dvanaest godina zatvora.

Najviša kazna izrečena je u iznosu od 7 godina zatvora, i to prema višestrukom počinitelju kaznenog djela silovanja. Počinitelj je bio prethodno višestruko osuđivan zbog istovrsnih

⁵¹ VSRH, I Kž 658/2013, od 10.12.2013.

kaznenih djela, te je zloupotrijebio svoju poziciju i četiri sata maltretirao žrtvu, koja je bila shizofreničarka mlada, a čije se stanje znatno pogoršalo nakon tih nehumanih radnji.⁵²

Međutim, odlučivanje o visini kazne, sastoji se od preciznog vaganja različitih okolnosti, na strani počinitelja, ali nekad i žrtve. Često je, nažalost, društveno uvriježeno mišljenje da žrtva nekakvim svojim ponašanjem pridonosi izazivanju počinjenja kaznenog djela nad njom. Taj mit koji okružuje žrtvu je pun predrasuda te se želi reći da je žrtva potaknula počinitelja na počinjenje kaznenog djela, zbog svog načina odijevanja, mjesto na kojem je izašla, društvo u kojem je bila, njezin privatni život, seksualna povijest i slično. Međutim, hrvatski sudci naposljetku nisu zahvaćeni takvim stereotipnim načinom razmišljanja te često u presudama naglašavaju kako takve činjenice ne bi smjele biti vrednovane.

Kao primjer takvom modernijem razmišljanju izdvojila bih presudu, VSRH, I Kž 7/11-4, oštećenica je tvrdila da ju je optuženik kod kojeg je stanovala i koju je dovodio kod sebe jer je bila beskućnica, silovao. Optuženik je naprotiv, tvrdio da oštećenica nije pružala nikakav otpor. Nadalje, da kćer optuženika, iako je bila u susjednoj sobi, nije ništa čula niti primijetila. Vještak u postupku donio je mišljenje u svom nalazu da je oštećenica emocionalno nezrela osoba, nestabilna, pasivno ovisna i pasivno agresivna osoba, te da se neprimjerenom seksualno ponaša. Ali, sud na takav nalaz zauzima stav da čak i neprimjerenom seksualno pa i promiskuitetno ponašanje neke osobe nikome ne daje za pravo da zbog te činjenice silom ili prijetnjom da će izravno napasti na njezin život ili tijelo tu osobu prisiljava na spolni odnošaj.⁵³

5.1. Olakotne okolnosti u praksi sudova

U nastavku ovog poglavlja, ipak ćemo se osvrnuti na druge olakotne okolnosti koje se javljaju u radu naših sudova te ih popratiti primjerima iz prakse.

U prvom predmetu kojeg ću uzeti kao primjer, VSRH, I Kž 626/04-5, optuženik uz primjenu fizičke sile i prijetnje ugurao je žrtvu u vozilo, (zajedno sa dvogodišnjim djetetom) te nastavio prema njoj primjenjivati fizičku silu dok se ona jasno i nedvosmisleno protivila nasilnom spolnom odnošaju u vidu odguravanja, molbi, plača, kao i verbalnog iskazivanja,

⁵² I. Radačić: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu, *Op.cit.*, str. 115.

⁵³ VSRH, I Kž 7/11-4, od 8.06.2011.

zbog čega je sigurno optuženik bio svjestan da nema njezin pristanak, ali je svejedno izvršio spolni odnošaj. Naposljetku joj rekao da mu obeća "da ju više neće morati imati na silu".⁵⁴ Sud mu je izrekao kaznu zatvora od jedne godine i osam mjeseci, a uračunato mu je i vrijeme provedeno u pritvoru. Kao olakotnu okolnost u ovom predmetu uzeli su činjenicu roditeljstva optuženika nad petero djece i njegovo sudioništvo u Domovinskom ratu. Kao otegotnu okolnost uzeli su njegovu upornost u izvršenju djela, bešćutnost prema žrtvi kao majci i činjenici da je prisutno bilo i njezino dvogodišnje dijete.

Slično tome u predmetu, I Kž 391/2018-4, sud je optuženiku kao olakotne okolnosti ubrojio naknadni brak kojeg je sklopio sa izvanbračnom partnericom i roditeljstvo nad djetetom, ali također i njegovu mladu dobu koju je imao prilikom počinjenja kaznenog djela. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju tri godine i šest mjeseci.

Još jedan primjer predmeta gdje se kao olakotna okolnost u obzir uzela mlađa životna dob oštećenika, je u predmetu VSRH I Kž 1139/2004-6. Oštećenici je prišao s leđa i uhvatio je oko struka, zavlacenjem slobodne ruke pod suknju oštećenice u pravcu njenih gaćica, da bi se odmah potom, otkopčanog šlica i remena, težinom tijela bacio na oštećenicu, zbog čega su oboje pali na tlo. Pri tom je oštećenica pokazala nedvojbeno izraženi otpor vikanjem u pomoć, kao i permanentnim špricanjem sprejom optuženika. Sud je, uz mlađu životnu dobu, uzeo u obzir njegovu prethodnu neosuđivanost i alkoholizirano stanje u kojem se nalazio, koje je dovelo do smanjene ubrojivosti, te se osudio na svega kaznu zatvora od devet mjeseci.

Osim, alkoholiziranosti počinitelja, može se javiti i situacija da je žrtva bila u pijanom stanju. Međutim, stav suda u takvim situacijama jest da se to ne može uzimati kao olakotna okolnost prilikom počinjenja kaznenog djela. Sud to mišljenje iznosi u predmetu gdje je žrtva silovana dok je bila držana za ruke i noge: „Sve da je oštećenica i bila pod utjecajem alkohola, kako to tvrdi žalba, to ne daje za pravo optuženiku da nad njom izvrši nasilnu obljubu, a niti okolnost što se oštećenica s njime družila u disco klubu, zajedno s njim izašla u šetnju ili što su zajednički preskočili dva metra visoku ogradu stadiona, odnosno, uvjerenje optuženika da je između njega i oštećenice postojala određena simpatija.“⁵⁵

Sud je u jednom starijem predmetu, kao olakotnu okolnost uzeo imovinsko stanje optuženika u predmetu VSRH, I Kž-513/1994. Međutim, takav stav je vrlo nesmislen i nelogičan, stoga se u kasnijoj praksi ne pojavljuje.

⁵⁴ VSRH I Kž 626/2004-5, od 27.03. 2008.

⁵⁵ VSRH I Kž 884/2006-5, od 13.05. 2008.

Zanimljiv je i predmet, u K 189/08, u kojem je ljubomora izvanbračnog supruga i njegova ljutnja što žrtva nije htjela ponovo s njim stupiti u izvanbračni odnos, potaknula ga na počinjenje kaznenog djela.⁵⁶ Ljubomora, kao okidač za počinjenje kaznenog djela nije samo suluda, već i djetinjasta ideja. Navesti ju kao olakotnu okolnost tokom počinjenja kaznenog djela je nemoralno i nepravedno prema žrtvi.

Javlja se i pokušaj obrane u žalbi počinitelja koji se poziva na utjecaj medija, točnije široku rasprostranjenost i dostupnost pornografiji, erotskim slikama i slično, koji navode na lakše počinjenje kaznenog djela silovanja jer loše utječu na ljude. U žalbi je naveo: „Djelovanje ove supkulturne produkcije utjecali su po mišljenju žalitelja i na optuženike pa je i tu okolnost po mišljenju žalitelja trebalo utvrditi u prvostepenom postupku kao olakotnu okolnost.“⁵⁷ Sud je, naprotiv, smatrao da je to pitanje kojem se on ne bavi, već je to područje socioloških istraživanja, Smatrao je da takva činjenica i njen utjecaj nije dovoljno dokazan da bi se moglo uzimati u obzir prilikom odmjeravanja kazne. Zasigurno je da u današnje doba interneta, pornografija postaje sveprisutna, da može negativno utjecati na mlade ljude i njihovu percepciju seksualnosti te im iskriviti sliku o tome što je normalno i prihvatljivo ponašanje. No, isto tako zasigurno je da je sud pravilno odlučio da to nije olakotna okolnost u postupku. Rješenje za problem pornografije u današnjem društvu je otvoren dijalog i obrazovanje mladih ljudi da razviju pozitivne stavove prema seksualnosti, umjesto da se vode nerealnim maštarijama.

Zaključno, postoje mnoge olakotne okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom počinjenja kaznenog djela silovanja te kroz analizirane predmete možemo izdvojiti: očinstvo, brak, slabo imovinsko stanje, dob počinitelja, sudioništvo u ratu, kajanje i brojni drugi koji se mogu javljati ovisno o okolnostima predmeta. Uzimanje u obzir olakotnih okolnosti prilikom odmjeravanja kazne je tema koja zahtjeva višestrano razmatranje. S jedne strane omogućava individualizaciju kazne počinitelju, jer svako djelo je počinjeno pod različitim okolnostima, a individualizacija omogućava da se što točnije procijeni je li počinitelj sposoban za rehabilitaciju i kolika je mogućnost smanjenja rizika od ponavljanja djela. Na ovaj način kazna postaje proporcionalna težini zločina.

S druge strane, može se argumentirati da postoje brojne nepravednosti prilikom uzimanja u obzir olakotnih okolnosti s obzirom ozbiljnost i stravičnost zločina, te traumatske posljedice

⁵⁶ I. Radačić: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu., *Op.cit.*, str. 115.-116.

⁵⁷ VSRH I Kž 595/1990-5, od 20.06.1991.

koje ostavljaju na žrtvama. Ublažavanje kazne može se protumačiti kao umanjene traume i boli koje je žrtva proživjela, što često dovodi do stvaranja osjećaja nepravde u žrtvi i njezine obitelji. Može im stvoriti određenu nesigurnost u društvu, ali i pred zakonom. Kazne počiniteljima su relativno kratke i blage, s obzirom na životne posljedice koje ostavljaju na žrtvi. Strože kazne definitivno služe kao učinkovita poruka društvu o netoleranciji i neprihvatljivosti takvih djela. Ublažavanjem kazni može se potencijalno stvoriti mišljenje društva o neozbiljnosti tog kaznenog djela što kao rezultat može negativno utjecati na daljnju prevenciju. Sudska praksa i zakonodavstvo mora pažljivo balansirati ove argumente prilikom donošenja kazni, kako bi osigurala pravdu za sve stranke u postupku.

6. OBLICI SILOVANJA

Kad govorimo o različitim oblicima silovanja, mislimo na njene kvalificirane oblike, koji su taksativno navedeni u Kaznenom zakonu pod člankom 154. Naziv tog članka glasi, Teška kaznena djela protiv spolne slobode, jer su po svojoj naravi okrutniji od temeljnog oblika te se povlači i teža posljedica kao rezultat. Prva koju zakon navodi, jest ono silovanje počinjeno prema bliskoj osobi.⁵⁸ To se obično odnosi na krvne srodnike, zajedničke ukućane, osobe koja je po svojoj prirodi bile u bliskom odnosu sa žrtvom. Kao primjer uzima se, U-III/2310/2019, gdje je počinitelj bio očuh maloljetne djevojke bi joj protivno njezinoj volji na silu otvorio usta i to na način da bi joj rukom začepio nos kako bi bila primorana otvoriti usta, te bi ju prisilio je da proguta neutvrđenu vrstu droge u, a nakon što bi tableta počela djelovati i izazivati stanje omamljenosti i bespomoćnosti djeteta, te u takvom stanju nije bila u mogućnosti se braniti, izvršio bi nad njom više potpunih spolnih odnošaja.⁵⁹

Drugi po redu oblik zakon navodi prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje.⁶⁰ Uočavamo da je činjenica ranjivosti vezana za žrtvu. Ova odredba je posebno važna jer navedeni spadaju u ranjivu skupinu društva, koji kao takvi zaslužuju veći stupanj zaštite. Zbog svojih karakteristika i prirode su posebno izloženi i osjetljivi, a zadaća je društva, pa tako i

⁵⁸ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154., st.1., točka 1

⁵⁹ U-III/2310/2019, od 16.07.2019

⁶⁰ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154., st.1., točka 2

zakonodavca, da im omogući sigurnost. Djeca često zbog svog nedostatka iskustva i znanja, ne znaju prepoznati opasnosti i propuštaju se zaštitu pravovremeno dok starije osobe su fizički slabije i teže se brane. Kao i sve ostale skupine navedene veća pružena veća zaštita je moralna, ali i nužna.

Zakon kao sljedeći oblik navodi djela počinjena na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način.⁶¹ Osobita okrutnost se javlja u onim radnjama kada prilikom vršenja kaznenog djela je prešla mjeru okrutnosti koja je inače sadržana u temeljnom kaznenom djelu silovanja. Traži se određena „viša razina“ okrutnosti počinitelja prema žrtvi. Mogu se javiti različiti oblici vršenja, kao primjerice, uzimanje gumene cijevi i motanje oko žrtvinog vrata⁶², vezanjem konopcem ruke i stavljanjem poveza oko očiju žrtve⁶³, gašenje cigarete na tijelu žrtve, tj. bilo kakav primjer gdje okrutnost prelazi mjeru potrebe samog svladavanja otpora žrtve. Kod osobito ponižavajućeg načina, može se govoriti o izživljavanju počinitelja nad žrtvom ili se sama radnja dogodila u osobito ponižavajućem položaju zbog situacije u kojoj se radnja ostvarila. Primjerice, ako je silovanje počinjeno u nazočnosti bliskih osoba koji su bili prisiljeni svjedočiti činu ili ako je došlo do prisilnog analnog odnošaja sa žrtvom. Posebno zastrašujući primjer jest predmet, VSRH I Kž 657/2008-4, gdje je počinitelj nasilno provalio u zaključanu kuću, te došao u spavaću sobu oštećenice koja je bila stara 77 godina. Uhvatio ju je i oborio na krevet, a kada se ona usprotivila gurajući ga rukama i nogama od sebe, više je puta udario po glavi, prsnom košu i nogama, zadavši joj tjelesne ozljede, a onda legavši na nju pokušao svoj spolni organ gurnuti u njezino spolovilo, u čemu nije uspio zbog njenog otimanja, pa je potom prstima grubo dirao vanjsko spolovilo oštećenice i ulaz u rodnicu, pri čemu joj je ponovno zadao tjelesne ozljede na području spolnog organa, što je bilo praćeno velikim bolovima oštećenice.⁶⁴

Sljedeći navedeni oblici su oni počinjeni iz mržnje i oni koji su počinjeni zajedno s jednim ili više počinitelja, pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji.⁶⁵ Kod kvalificiranog oblika gdje ima više počinitelja se povlači pitanje supočiniteljstva u kaznenom djelu silovanja. U pravnoj literaturi postoje razilaženja oko teze je li moguće supočiniteljstvo ili samo sudioništvo u obliku poticanja ili pomaganja.

⁶¹ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154., st.1., točka 3

⁶² VSRH, Kž-972/92, od 01.04.1993.

⁶³ VSRH, Kž-213/98, od 19.08.1998.

⁶⁴ VSRH I Kž 657/2008-4, od 15.10.2008.

⁶⁵ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154., st.1., točke 4 i 5

Valja izdvojiti ta dva oprečna stajališta, jedno pod vodstvo prof. Zlatarića koji tvrdi da se kazneno djelo silovanja može počiniti samo vlastoručno, dakle samo je jedan počinitelj, a ostali su sudionici.⁶⁶ Drugo, suprotstavljeno stajalište, zastupa prof. Bačić. On iznosi tezu da je supočiniteljstvo moguće ukoliko donesu zajedničke odluku o počinjenju kaznenog djela, na način da svaki od supočinitelja sudjeluje u samoj radnji izvršenja djela ili na drugi način bitno pridonosi počinjenju djela.⁶⁷ U praksi je prihvaćena teorija supočiniteljstva, ona dakle tvrdi da je supočinitelj svaka osoba koja primjenjuje silu na žrtvu, bez obzira na to čini li to s ciljem da sama počini silovanje ili da omogući drugome da to učini. Na taj način, značajno doprinosi izvršenju silovanja, a pri tome je nevažna njegova osobna motivacija ili namjera da prisvoji djelo kao svoje.

Kao posljednja dva oblika silovanja zakon navodi uz uporabu oružja ili opasnog oruđa, te na način da je silovana osoba teško tjelesno ozlijeđena ili je ostala trudna.⁶⁸ Za sve ove oblike kvalificiranog načina počinjenja kaznenog djela silovanja zakon predviđa kaznu zatvora od najmanje pet do najviše dvanaest godina zatvora.⁶⁹

7. ŽRTVE SILOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Žrtvu općenito u kaznenom postupku definiramo kao: „Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela.”⁷⁰ Ova definicija obuhvaća izravne žrtve kaznenog djela, dok pod neizravne žrtve svrstavamo članove obitelji žrtve koje zajedno sa žrtvom trpe štetu kaznenog djela. Međutim, žrtve ovog tipa kaznenog djela, podložne su, ne samo fizičkom napadu, nego i povredi osobnih intimnih, ali i psiholoških granica osobe. Od fizičkih posljedica valja naglasiti tjelesne ozljede, prijenos spolno prenosivih bolesti, neželjene trudnoće i slično. Itekako je ispravno tvrditi da za žrtvu kazneno djelo silovanja ostavlja dugotrajne psihološke posljedice, a društvo ovu temu često doživljava kao tabu,

⁶⁶ Aras, S., Silovanje, *Op. Cit.*, str. 40.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154. st.1., točka 6. i 7.

⁶⁹ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, članak 154., st.1.

⁷⁰ <https://mpudt.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podraska-zrtvama-i-svjedocima/pitanja-i-odgovori-6279/sto-znaci-bitni-zrtva-ili-svjedok/6995> pristupljeno: 22.06.2024.

izbjegavajući bilo kakav razgovor o njoj. Žrtve često pate od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), depresije, anksioznosti, osjećaja krivnje, sramote, također se ostavlja i posljedica i na njegovo povjerenje, pristup drugim intimnim odnosima, rezultirajući teškim mentalnim problemima.

Žrtve se često suočavaju sa dvostrukom traumom, prva potječe od samog brutalnog čina koji je bio izvršen nad njom, a druga od stigmatizacija društva koja ju slijedi iza. Upravo zbog tog nasljeđa sramote, kaznena djela protiv spolne slobode spadaju u najmanje prijavljivane zločine. Stoga je važno da kao društvo podržavamo žrtve spolnog nasilja, stvarajući im što sigurnije okruženje gdje im se može pružiti pomoć koja im je potrebna.

Na žrtvu se izvršenjem ovog zločina, mogu ostaviti i negativne društvene i ekonomske posljedice. Nakon zločina često izoliraju od društva, što može onda doprinijeti smanjenoj radnoj sposobnosti i izvršavanju svojih obveza, nakon čega slijedi gubitak posla i povećani troškovi života kojeg onda nije u stanju platiti.

Iskustva iz prakse nam dokazuju da se ovdje radi o kaznenom djelu kojeg je teško istraživati, ali i dokazati. Često se izvršava bez nazočnosti svjedoka te u najveći broj slučajeva ovisi o žrtvi hoće li djelo prijaviti ili ne. Prema statističkim podacima iz 2005. u Republici Hrvatskoj se u preko 80% slučajeva za kazneno djelo silovanja saznaje prijavom žrtve.⁷¹ Zbog psihičkih trauma koje djelo ostavlja, često je teško iz žrtve izvući podatke o mjestu događanja, vremenu odvijanja, načinu izvršenja, okolnostima koje su prethodile napadu, činjenice koje otkrivaju identitet počinitelja i drugo. Naime i kad smogne snagu pričati o djelu, često je suočena i sa sumnjom od strane društva u vjerodostojnost njihovog iskaza. Međutim, najčešći problem koji koči u kažnjavanju počinitelja je nedostatak materijalnih dokaza. Ona podrazumijeva forenzičke nalaze, liječničke nalaze, fotografije ozljeda, poderanu odjeću žrtve i slično, jer jasno je da sama izjava žrtve bez podržavajući dokaza nije dovoljna da bi optužba za silovanje opstala. Problem se javlja i u dugotrajnosti postupka. Tu posebno dolazi do izražaja društvena stigmatizacija žrtve jer je zbog dužine postupka ona primorana svjedočiti i nakon dužeg vremenskog perioda te s takvom etiketom živjeti dok je još velika neizvjesnost ishoda postupka. Zanimljivo je, ali i poražavajuće znati da istraživanja

⁷¹ Martina Horvat, Vanja Jagetid, Ines Vreiko, Kretanje broja prijavljenih optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja uz osvrt na specifičnosti djela, Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, vol. 13 (2005) Br' I, str. 136.

pokazuju da svaka četvrta žena tokom života doživi seksualno nasilje od strane svog partnera, a trećina djevojaka je prisiljena na svoj prvi spolni odnos.⁷²

Počinitelj može biti bilo tko, od sadašnjeg ili bivšeg partnera, član obitelji, prijatelj/ica, osoba koja je na poziciji moći u odnosu na žrtvu, ili pak u potpunosti nepoznata osoba. Obično se silovanje izvršava zbog ostvarivanja seksualne ugone počinitelja, te mu je karakteristika impulzivna narav, a ne planirana. Međutim, u praksi se javlja i vrsta silovanja iz bijesa, gdje je počinitelj osobitu mržnju osjećao u tom trenutku, ovakav oblik djela bi spadao u kvalificirani oblik.⁷³ Počinitelj često zna i zloupotrijebiti svoju poziciju moći nad žrtvom, te ju na ovaj način dodatno dokazati. Tim putem dokazuje svoj autoritet, snagu i utjecaj. Rijetko se zna javiti i isplanirano silovanje, popraćeno određenim ritualom kojim dodatno zlostavlja žrtvu, dok počinitelj sebi stvara osjećaj užitka, primjerice, vezivanje žrtve za određene predmete.⁷⁴

Postoje i određeni faktori koji pridonose vjerojatnosti da će netko počiniti kazneno djelo silovanja. Prvi je osobni faktor, to uključuje spol, zluporaba opojnih sredstava, negativni i neprijateljski stav prema ženama, uvjerenja koja opravdavaju seksualno nasilje, impulzivne karakterne osobe. Drugi faktor je, obiteljski, tj. iz kakve mikro zajednice potječe, je li tu bio prisutan patrijarhalni odgoj s izričitom spolnom podjelom, prisutnost nasilja u obitelji i drugo. Naposljetku, treći faktor koji pridonosi počinjenju kaznenog djela jest društveni, vladaju li krizne situacije poput primjerice rata, postoji li adekvatan sustav prijavljivanja i implementacija strogih kazni, i slično. Najčešće su počinitelji muškarci. Udio žena kao počinitelja je izrazito nizak, svega 1% , međutim to je i logično jer se radi o djelu gdje počinitelj mora žrtvu uglavnom svladati fizički ili prijetnjom.⁷⁵ Najčešća dob počinitelja jesu mlađe osoba između 19 i 29 godina.

U daljnjem dijelu poglavlja osvrnut ćemo se na statistike silovanja u Republici Hrvatskoj.

7.1. Statistika

⁷² Maja Mamula, Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010., Ženska soba, Zagreb 2011., str.7.

⁷³ Singer, M. i suradnici, Kriminologija delikata nasilja: nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 235-236.

⁷⁴ Martinjak, D., Karakteristike počinitelja i žrtava, te situacija kaznenog djela silovanja, Kriminologija i socijalna integracija, vol. 11, br. 1(2003), str. 97.

⁷⁵ Derenčinović, D., Getoš, A., Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 61

Od 2000. do 2010. godine prijavljeno je ukupno 1228 kaznenih djela silovanja, od čega 958 izvršenih i 270 djela u pokušaju. Prosječno se godišnje prijavi između 90 i 150 takvih kaznenih djela.⁷⁶ To predstavlja veliku razliku u odnosu na devedesetih godina dvadesetog stoljeća, kada prijava gotovo i nema, te značajan broj se javlja tek 1999. godine. Taj broj je iznosio oko 100 prijava, a broj slučajeva koje su od njih završile osuđujuće je bio samo 41.⁷⁷ Za ovo kazneno djelo je potrebno uzeti u obzir tamne brojke te imati na umu da su ti brojevi sigurno puno veći, ali nažalost nisu prijavljeni, te se stoga ne zna da su se dogodili. U praksi je uvriježeno mišljenje da jedno prijavljeno silovanje dolazi između 15-20 neprijavljenih slučajeva.⁷⁸ Prema podacima „Ženske sobe“, čak 91% žena koje su doživjele silovanje nisu nikome rekli kad im se to nasilje dogodilo. Najnoviji podaci Državnog zavoda za statistiku kažu da je u 2023. godini na sudu završilo 112 djela protiv spolne slobode, dok se u 91 od njih počinitelj proglasio krivim.⁷⁹

Najčešće žrtve su naravno žene, od 92% do 98%.⁸⁰ Što se tiče dobi žrtava silovanja, generalno je tu riječ o mladim osobama između 19 i 30 godina, te njihov udio iznosi nekih 43%, ali i maloljetne osobe su također često napastovane, a njihov udio iznosi 22%.⁸¹ Muškarci su žrtve silovanja u samo tri posto slučajeva i to se javlja najčešće unutar kaznionica.⁸² U takvim situacijama je silovanje obično počinjeno od strane drugog muškarca.

Prema istraživanju koje je provedeno na osnovi 62 slučajeva kaznenog djela silovanja počinjena u Republici Hrvatskoj u 2015. i 2016. godine, izdvojili su sljedeću statistiku.⁸³ Najugroženija skupina su osobe mlađe od 24 godine. Razlog tome jest njihova naivnost i nedostatak iskustva koji ih tjera na izbjegavanje opasnih situacija pa se puno lakomislenije dovode u nasilne situacije.⁸⁴ Uz to i mladenački životni stil uvelike doprinosi tome, izlasci u klubove, alkoholiziranje, studiranje, samački život i sl. Zanimljiva je statistika i oko stručne spremlje žrtava. Naime najmanji broj žrtava su osobe sa visokom stručnom spremom, svega 3%. Dok osobe sa završenom srednjom stručnom spremom čine 31 % promatranog uzorka.⁸⁵

⁷⁶ Maja Mamula, Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010., *Op.cit.*, str.7.

⁷⁷ M. Horvat i suradnici, Kretanje broja prijavljenih optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja uz osvrt na specifičnosti djela, *Op.cit.*,str. 135.

⁷⁸ Mamula, M., Žrtve seksualnog nasilja, u: Mužinić, L., Vukota, Lj., Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice, Medicinska naklada, Zagreb, 2010., str. 229.

⁷⁹ Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2023.

⁸⁰ Maja Mamula, Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010, *Op. cit.*, str. 13

⁸¹ Ibid.

⁸² Maričević, Glavina Jelaš, Štrk: Analiza nekih viktimoloških čimbenika silovanja, *Polic. sigur. (Zagreb)*, godina 27. (2018), broj 4, str. 368.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

Kao razlog znatno većeg broja silovanih osoba sa nižom raznom obrazovanja, istraživač navodi da su to uglavnom zanimanja koja zahtijevaju da se radi do kasnih večernjih sati pa su zato te osobe izloženije napadima. Primjerice, konobarice koje često zatvaraju kafiće u kasnim satima i rade u okruženju gdje su većinom prisutne pijane osobe.

Nadalje, kad se u uzetom uzorku promatrala činjenica postojanja prethodnog devijantnog ponašanja kod žrtve, od ukupno 62 žrtve, kod 53 % zabilježeno je prethodno devijantno ponašanje, dok u 47 % slučajeva nije. Prethodno devijantno ponašanje bi obuhvaćalo, prekomjerne konzumacije alkohola, napuštanje sustava školovanja, bavljenje prostitucijom, konzumiranje opojnih sredstava, i ostali oblici društveno neprimjerenog ponašanja. Naravno da se ova statistika, ne smije koristiti protiv žrtve na način da ju se optuži već samo želi dokazati da je svojim načinom života pridonijela riziku od počinjenja kaznenog djela silovanja. Žrtva bez obzira na to kako se ponašala bilo to rizično ili ne nije namjerno ni opravdano postala žrtvom silovanja.

Gotovo sve žrtve u analiziranim predmetima su bile neoženjene, a svega 5% ih je bilo u bračnoj zajednici. Takva statistika je i logična jer neudane žene često se oslanjaju na javni prijevoz i same putuju, zbog čega su onda samim time više izložene riziku. Na pitanje odnosa žrtve i počinitelja i je li ga žrtva poznavala prije počinjenja kaznenog djela nad njom, također je analizirano. U čak 76 % slučajeva su žrtve prethodno poznavale počinitelja. Kao počinitelja najčešće su navodile, partnera ili bivšeg partnera, kolegu, poznanika, pa i prijatelja. Ovaj podatak je posebno zastrašujući i pridonosi uvelike traumi kaznenog djela, jer je sigurno poražavajuće suočiti se s činjenicom da netko kome ste vjerovali i tko vam je bio blizak bi vam mogao nanijeti takvu nepopravljivu štetu.

Široko je rasprostranjeno stajalište da je konzumacija alkohola u direktnoj korelaciji s povećanim rizikom od spolnog zlostavljanja. Analiza je to stajalište potvrdila, s time da je 68 % žrtava konzumiralo alkohol u vrijeme počinjenja kaznenog djela, dok 32 % žrtava nije. Jasno je da osoba koja konzumira alkohol ima slabiju sposobnost za donošenje odluka i davanje svjesnog pristanka, također joj smanjuje mogućnost pružanja otpora prema napadaču.

Na pitanje vremena i mjesta počinjenja kaznenog djela, analiza je pokazala da se silovanja najčešće događaju u jutarnjim i večernjim satima. U vremenskom periodu od ponoći do četiri sata ujutro dogodilo su se 26 % silovanja. A, u periodu od četiri sata ujutro do osam sati ujutro i od podne do četiri sati poslije podne dogodilo se jednako mnogo, tj. u oba razdoblja po 16 % (10) silovanja. Najmanje silovanja su se odvila u poslijepodnevnim satima, između

16 i 20 sati, svega 12 %. Također, u skladu s očekivanjima, istraživanje je potvrdilo da se većinom počinje vikendom, subotom najviše. Ujedno je i logično da se većina slučajeva odvija u ljetnim mjesecima, kada ima više socijalnih druženja, te se ljudi oskudnije odijevaju. Između srpnja i rujna silovanje se dogodilo u 32 % slučajeva.

Oko 50% počinjenih kaznenih djela silovanja odvijale su se u privatnim kućama ili stanovima.⁸⁶ Svega 22% njih je počinjeno na otvorenom, kao primjerice ulice, trgovci, šume i slične lokacije. U vozilu je počinjeno 8% njih, dok neki ugostiteljski obrt obuhvaća 4% analiziranih slučajeva. Većina djela se počinila nad žrtvom unutar njezinog mjesta stanovanja, a tek 39% njih je počinjeno izvan tog djelokruga. Taj podatak odgovara i podatku da većina žrtvi poznaje svog počinitelja.

Sam čin prijave zločina koji je počinjen nad njima se odvija uglavnom u roku od 24h od počinjenja, gotovo 57% njih je to napravilo unutar tog vremenskog roka. S druge strane, postoje i žrtve koje čekaju i do 30 dana da smognu snage za prijavu, ta brojka je nešto manja svega 6% slučajeva. Što više vremena odmiče od samog počinjenja kaznenog djela, sve je manja vjerojatnost njene prijave i dokazivanja. Stoga je iznimno važno da djelo ne prođe neprijavljeno, kako se većina dokaza ne bi izgubila.

Važno je ovakve statistike naglašavati, kako bi kroz edukaciju podizali svijest društva o kaznenom djelu silovanja, te poticali mlade na prijavu i prevenciju tog djela.

7.2. Prava žrtve

Nakon počinjenja kaznenog djela i njezine prijave, žrtva ima pravo odlučiti želi li sudjelovati u kaznenom postupku ili ne. Ukoliko se odluči ne sudjelovati, osim u svojstvu svjedoka ako bude pozvana, to mora jasno izraziti. Međutim, ukoliko se ipak ohrabri sudjelovati, onda dobiva svojstvo oštećenika u kaznenom postupku nakon što se prijavi za sudjelovanje, čime dobiva aktivnu ulogu u kaznenom procesu.⁸⁷ Dakako, da bi se žrtvama trebalo uvijek na razumljiv i izuzetno susretljiv način objasniti njihova prava kako bi mogli donositi informirane odluke o svojem stupnju sudjelovanja u postupku.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Burić, Zoran, Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 2/2015., str. 398.

U svakom slučaju, žrtve će vjerojatno služiti kao svjedoci u postupku, pri čemu će ju se morati ispitati. Kako bi se sve odvijalo što više u pogledu zaštite žrtve i njezinih interesa, zakon je propisao obvezu da tijelo koje provodi ispitivanje mora biti u suradnji s organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku, kako bi svakoj žrtvi mogli pristupiti individualno.⁸⁸ Na taj način mogu procijeniti psihičko stanje pojedine žrtve i utvrđivanje postoje li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite prilikom ispitivanja. To može biti, primjerice, u obliku korištenja komunikacijskih tehnologija s ciljem izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem, ili neki drugi oblik posebnom ispitivanja žrtve. Valja naglasiti da je ovo relativno novi institut pod nazivom Pojedinačna procjena žrtve, uvedena u Kazneni zakon tek 2017. godine. Razlog tome bila je obveza hrvatskog zakonodavca da u naš sustav implementira Direktivu o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela (Direktiva 2012/29/EU). Cilj i namjena tog instituta je poštivanje različitosti i individualnost svake žrtve, time joj osiguravajući siguran prostor unutar kaznenog zakonodavstva.⁸⁹ Ova novo uvedena procjena se vrši prema posebno utvrđenom pravilniku koji nosi naziv Pravilniku o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. Ona u sebi jamči da se žrtvu u postupku mora što manje opterećivati te ju tretirati sa što više dostojanstva, uzimajući u obzir njezino psihofizičko stanje.⁹⁰

Za prava žrtve seksualnog delikta također je važna i Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. godine. U njoj je sadržana obveza svake države članice EU uspostaviti nacionalni sustav naknade šteta svim žrtvama nasilnih kaznenih djela počinjenih s namjerom.

⁹¹ Dakle, iz ove obveze se može zaključiti da bi žrtve morale imati pristup nacionalnom sustavu naknade štete, za kaznena djela koja su se dogodila na teritoriju neke od država članica EU. A s obzirom da je silovanje nasilno kazneno djelo obično počinjeno s namjerom ova odredba obuhvaća žrtve kaznenih djela silovanja. Prilikom odlučivanje o visini naknade uzima se u obzir i ponašanje žrtve neposredno prije počinjenja djela, primjerice da li je pridonijela nastanku ili šteti, je li prijavila kazneno djelo i u kojem roku je to učinila i slično. Ukoliko se utvrdi žrtvin doprinos razmjerno će se smanjiti naknada. Zakon o novčanoj naknadi obuhvaća implementaciju ove Direktive te nudi detaljnije odredbe o njezinom ostvarivanju.

⁸⁸ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24 članak 43a, st.1.

⁸⁹ Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Filipović, Hrvoje: Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela, Zagreb, godina 28. (2019), broj 4, str. 468 – 489, str. 470.

⁹⁰ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (NN 106/2017), članak 4., st.1.

⁹¹ Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi žrtvama kaznenih djela, Službeni list EU 19/Sv.16

Putem Direktive u Zakon o kaznenom postupku, su se unijele još neke promjene za zaštitu prava žrtve. Među njima je i obveza osiguravanja žrtvi besplatne psihološke i druge stručne pomoći od strane stručnih ustanova, bez obzira na to je li žrtva podnijela kaznenu prijavu za zločin ili ne. Također, žrtva kroz nove promjene dobiva nova sredstva zaštite u postupku, primjerice protiv odmazde i zastrašivanja, ima pravo biti saslušana bez neopravdane odgode te da se saslušanje vodi samo u pogledu ispunjavanja potrebe kaznenog postupka.

Ostvaruje pravo i da na njezin zahtjev, bude obaviještena o ukidanju istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika te bude upoznata sa svakom odlukom kojom se pravomoćno završava kazneni postupak.

Također, valja izdvojiti i Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, kojeg je donijela Vlada Republike Hrvatske 2012. godine, a putem kojeg se htjelo uvesti standardizirani postupak prema žrtvama bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike, upoznati sve osobe koje se bave problemom seksualnog nasilja s pravima i obvezama u procesu prijave i procesuiranja nasilja te skrbi za žrtve, dugoročni utjecaj na smanjenje spolnog nasilja u društvu, osiguravanje suosjećajne skrbi prema žrtvi, osigurati odgovarajući sistem prikupljanja dokumentacije koja će dovesti do veće vjerojatnosti identifikacije počinitelja, osiguravanje kvalitetne medicinske zaštite žrtvama, te osiguranje povjerljivosti podataka.⁹²

U protokolu je propisano i da žrtva ima pravo prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava, da ju u policiji i Državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola, ako se na taj način osjeća ugodnije. Također, ima pravo da ju se ispita uz prisutnost osobe od povjerenja te ima pravo i uskratiti odgovor na pitanja koja se odnose na njen osobni život, ima pravo tražiti da je ispituju i putem video-linka, zahtijevati tajnost osobnih podataka te isključenje javnosti s rasprave. Žrtva, ali i njezin opunomoćenik imaju pravo uvida u spis slučaja. A ukoliko bi raniji uvid u spis mogao utjecati na iskaz žrtve, onda se to pravo stječe tek nakon što žrtva bude ispitana. Prije prvog ispitivanja Državni odvjetnik, istražitelj i policija su dužni žrtvu informirati o njezinim pravima.

Iako, zakonodavac nije ograničio maksimalan broj rasprava, niti je predvidio vremensko trajanje cijelog postupka, sud bi ipak trebao nastojati ovakve predmete riješiti po što žurnijem postupku. Zasižno da osiguravanje prava žrtvi unutar kaznenog procesa je ključno za

⁹² Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2018, str. 6.-7.

poštivanje njihovog ljudskog dostojanstva. Osiguravanje brzog kaznenog postupka kao i adekvatne zaštite prava pomaže žrtvama da oporave i nastave sa svojim životom, ostavljajući ovo nasilno djelo u prošlosti.

7.3. ME TOO pokret

Me Too pokret ili na internetu poznatije pod #MeToo, nastao je kao inicijativa za podizanje svijesti društva o seksualnom uznemiravanju i zlostavljanju. Bila je to originalna zamisao aktivistkinje Tarana Burke koja je već 2006. htjela na taj način htjela pružiti podršku preživjelima seksualnog nasilja. Koristila je frazu 'Me Too' s ciljem da izrazi solidarnost i suosjećanje prema žrtvama želeći im naglasiti kako nisu usamljene u svom iskustvu te ih poticati da se ne stide pričati o svojoj traumi.

Međutim, pokret je stekao globalnu pažnju tek 2017. godine kada je glumica Alyssa Milano pozvala svoje pratitelje na društvenim mrežama da koriste hashtag #MeToo kako bi podijelili s ostalima svoja iskustva o seksualnom uznemiravanju i zlostavljanju. U tom trenutku tadašnji Twitter, sada poznat kao X, postao je epicentar jednog od najznačajnijih pokreta za prava žena u modernoj povijesti. Žene diljem svijeta su u roku od nekoliko sati preplavili X svojim porukama u kojima su dijelila svoja iskustva seksualnog nasilja. Tisuće žena, uključujući i brojne poznate ličnosti, sudjelovale su i poticale razgovor o temi koja je dugo bila skrivena ispod površine. Iskustva su se kretala od svakodnevnih situacija i događanja na radnom mjestu i unutra sigurnog kruga obitelji, do ozbiljnih slučajeva zlostavljanja, samim time ukazujući na to koliko je široko rasprostranjeno seksualno uznemiravanje. Svaka nova priča je dodatan posjednik o opsegu problema s kojim se kao društvo nosimo i dokaz da je ovo sistematski problem kojem se nose žene diljem svijeta.

Cijela inicijativa je zadobila novi život i mah nakon šokantnih optužbi protiv holivudskog producenta Harveyja Weinsteina čiji slučaj je upravo poslužio kao prekretnica u stoljetnoj borbi protiv seksualnog zlostavljanja. On je bio čovjek u poziciji moći, jedan od najutjecajnijih holivudskih producenata te osnivač i direktor producenatske kuće Miramax, koja je zaslužna za produciranje brojnih uspješnih svjetskih filmova. Optužbe od strane žena su hrabro krenule te je više od 80 žena iznijelo svoje optužbe protiv Weinsteina. Među njima su se nalazila i neka poznata imena kao što su Ashley Judd, Rose McGowan, Gwyneth Paltrow i Angelina Jolie. Sve su priče imale gotovo isti okvir, a to je da Weinstein koristio svoju moć i utjecaj u industriji kako bi prisilio žene na seksualne odnose, u suprotnom

prijeteći da će uništiti njihove karijere. Često ih je pozivao da same dođu u njegove hotelske sobe, pod izlikom da razgovaraju o budućim taktikama unaprijeđivanja njihove karijere. Međutim, tamo ih je dočekalo samo njegovo napastovanje. Kasnije, je koristio svoje bogatstvo da ih ušutka ili svoje odvjetnike i privatne detektiva da ih zastraše, ako ikad progovore. Kad su optužbe nakon godina šutnje napokon ugledale svjetlo dana, njegov pad bio je brz i dramatičan. Producentska kuća mu je bankrotirala te je 2020. godine nakon višemjesečnog suđenja, napokon, proglašen krivim za kazneno djelo silovanja i seksualni napad. Osuđen je na 23 godine zatvora čime se šalje snažna poruka da ni najmoćniji ljudi nisu iznad zakona. Njegov slučaj suđenja je, dakako bio kompleksan i mukotrpan, upravo zbog godina odmaka između djela i suđenja, stoga se kao rezultat javio nedostatak materijalnih dokaza. No, unatoč tome, tužilaštvo je uspjelo prikupiti dovoljno uvjerljivih svjedočenja koja su pravilno prikazale njegov obrazac zlostavljačkog ponašanja. Sada su njegove, žrtve postale, umjesto u strahu ušutkane žene, simbol otpora, a njihove priče inspirirajuće.

Ovaj slučaj, iako šokantan i devastirajući, sigurno je samo kapljica u moru priča o seksualnom zlostavljanju koji se odvija svaki dan širom svijeta. Weinstein je samo dokaz kako moćni pojedinci mogu iskoristiti svoju poziciju moći i godinama zataškavati zločine, a žrtve koje su uvijek u subordiniranom položaju šute. Pitanje koje se može postaviti, a na koje je teško odgovoriti jest, „Koliko još "Harveya" postoji u svijetu?“ Odgovor je vjerojatno poražavajući, ali je ovaj slučaj dobar podsjetnik da borba protiv seksualnog zlostavljanja nije gotova. Svaka žrtva koja još uvijek šuti, svaki zlostavljač koji se još uvijek skriva, bi nas trebali motivirati u akciju, s ciljem osiguravanja da pravda bude dostupna svima, bez obzira na moć i utjecaj počinitelja.

8. ZAKLJUČAK

Zaključno, kazneno djelo silovanja zasigurno predstavlja jedno od najtežih zločina u kaznenom zakonodavstvu. Ona traumatično djeluje na svoje žrtve, ostavljajući ih da se nose s dugotrajnim fizičkim i psihičkim posljedicama počinjenja. Dužnost je društva da se efektivno bori protiv ovog zločina, a da bih to postigli potrebno je što više podizati svijest ljudi o njegovom neprestanom odvijanju i poticati razgovore na ovu temu. To možemo postići edukacijom od najranije dobi o prihvatljivom seksualnom ponašanju i zdravim međuljudskim odnosima. Na taj način sprječavamo nasilje, prije nego što je imalo priliku razviti se.

Cilj i namjera zakonodavaca mora biti da se konstantno mijenja i ojačava Kazneni zakon, kako bi osigurao što strože kazne za počinitelje i što veću sigurnost i pomoć pružiti žrtvama. Cilj je da se žrtve osjećaju zaštićene tokom cijelog procesa. Usvajanjem Direktiva i Protokola, Kazneni zakon smo podosta modernizirali i krenuli u pozitivnom smjeru, u odnosu na stare odredbe i načine gledanja na ovo kazneno djelo. Posljednjih godina smo definitivno svjedočili dobrim promjenama, ne samo u okviru strožeg zakonodavstva, i veće podrške žrtvama, već kao društvo više prihvaćamo njihove iskaze i više empatije pokazujemo prema njima. Me Too pokret je bio najglasniji val koji je doprinio stvaranju sigurnijeg i inkluzivnijeg okruženja za žrtve.

U konačnici važno je razumjeti da je borba protiv ovog zločina zajednički napor svih dijelova društva, od majke koje odgajaju svoju djecu, očeva koji poštuju svoje žene i direktora koji štite svoje radnike, pa sve do zakonodavaca koji kroje naš pravi okvir. Kombinacijom svih uloga i kontinuiranim radom na ovom polju, možemo pridonijeti kvalitetnoj borbi za pravdu žrtve i prevenciju budućih počinitelja. Cilj mora biti izgradnja kulture u kojem se poštuje integritet i pravo svakog pojedinca.

LITERATURA:

Knjige i članci:

1. Aras, S., Silovanje, *Pravnik - časopis za pravna i društvena pitanja*, vol. 39, br. 81(2005)
2. Burić, Zoran, Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*(Zagreb), vol. 22, broj 2/2015.
3. Braica, S., Tretman žene u srednjovjekovnim statutima i zakonima, *Etnologica Dalmatica*, vol. 4/5, br. 1(1995)
4. Brkić, B., Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, te poseban osvrt na silovanje i bludne radnje: teoretski i praktički aspekt, te problemi međusobne distinkcije, *Hrvatska pravna revija*, br. 2(2003)
5. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksandić Vidlička, Sunčana, *Kazneno pravo: posebni dio*, Zagreb, 2018.
6. Derenčinović, D., Getoš, A., *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 61
7. Finley M. I., *The Silent Women of Rome, in sexuality and gender in the classical world: readings and sources* 147, (2002.)
8. Martina Horvat, Vanja Jagetid, Ines Vreiko, *Kretanje broja prijavljenih optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja uz osvrt na specifičnosti djela, Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, vol. 13 (2005) Br' I,
9. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Filipović, Hrvoje: *Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela*, Zagreb, godina 28. (2019), broj 4

10. Jokić, Renata, Kazneno djelo silovanja, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Diplomski rad, 2016.
11. Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima, naredbe o nadležnosti sudova kaznenih: i red tiskovni od 27. svibnja 1852. za Cesarevinu Austrijsku, Uredovno priručno izdanje, Beč, 1853.
12. Kurtović Mišić, A., Garačić, A., Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoreća, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 17, br. 2(2010)
13. Kurtović, Š., Hrestomatija opće povijesti prava i države, 1. knjiga, Stari i srednji vijek, Zagreb, 1999.
14. Maja Mamula, Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010., Ženska soba, Zagreb 2011.
15. Mamula, M., Źrtve seksualnog nasilja, u: Mužinić, L., Vukota, Lj., Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice, Medicinska naklada, Zagreb, 2010.
16. Marićević, Glavina Jelaš, Štrk: Analiza nekih viktimoloških ćimbenika silovanja... Polic. sigur. (Zagreb), godina 27. (2018), broj 4
17. Martinjak, D., Karakteristike poćinitelja i Źrtava, te situacija kaznenog djela silovanja, Kriminologija i socijalna integracija, vol. 11, br. 1(2003)
18. Radaćić: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu...Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 1/2012, str. 115.-116.
19. Riley, P. F. i dr., The Global Experience: Readings in World History to 1500, Prentice Hall, 1998.
20. D. Rittossa, I. Martinović: Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktićni problemi Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 21, broj 2/2014
21. Singer, M. i suradnici, Kriminologija delikata nasilja: nasilje nad djecom i ženama, maloljetnićko nasilje, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.
22. Turković u Novoselec (ur.) /2011/: Posebni dio kaznenog prava, Drugo, neizmijenjeno izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
23. Igor Vuletić, Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Štrosmajera u Osijeku, Spolni odnošaj bez pristanka u Hrvatskom kaznenom pravu, 2016.

24. Vuletić, Šprem: Materijalnopravni aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi Polic. sigur. (Zagreb), godina 28. (2019), broj 2

Normativni akti:

Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24

Kazneni zakon, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 50/2000., 129/2000., 51/2001., 111/2003., 190/2003., 105/2004., 84/2005., 71/2006., 110/2007., 152/2008., 57/2011., 77/2011.

Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24

Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (NN 106/2017)

Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi žrtvama kaznenih djela, Službeni list EU 19/Sv.16

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2018

Mrežni izvori:

Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe, osude u 2023.,

Zagreb:<https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76782#:~:text=U%202023.%20dr%C5%BEavna%20od vjetni%C5%A1tva%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20donijela,za%2010%2C6%25%2C%20a%20broj%20osu%C4%91enih%20osoba%20za%208%2C9%25> (pristupljeno 23.06. 2024.)

<https://mpudt.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/pitanja-i-odgovori-6279/sto-znaci-bit-i-zrtva-ili-svjedok/6995> (pristupljeno: 22.06.2024.)

<https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/novosti-u-kaznenom-zakonu-40245>(pristupljeno: 18.06.2024.)

<https://mpudt.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/pitanja-i-odgovori-6279/sto-znaci-biti-zrtva-ili-svjedok/6995>

(pristupljeno: 22.06.2024.)

Sudska praksa

VSRH, I Kž 610/2015, od 9.12.2015.

VSRH I Kž 502/2016-4, od 12.10.2016

ŽS u Vukovaru, Kmp 1/2017-18, od 10.10.2017.

VSRH I Kž 397/2007-3, od 09.09.2008

VSRH I Kž 173/2009-3, od 15.04. 2009

VSRH, I Kž 658/2013, od 10.12.2013.

VSRH, I Kž 7/11-4 , od 8.06.2011.

VSRH I Kž 626/2004-5, od 27.03. 2008.

VSRH I Kž 884/2006-5, od 13.05. 2008.

VSRH I Kž 595/1990-5, od 20.06.1991.

VSRH, Kž-972/92, od 01.04.1993.

VSRH, Kž-213/98, od 19.08.1998.

VSRH I Kž 657/2008-4, od 15.10.2008.

